

La importancia de la verdad. Para una cultura pública decente

LYNCH, M. P. Barcelona: Ediciones Paidós, 2005

Per Pablo Santcovsky, sociòleg i doctorand en comunicació i periodisme a la UAB

La millor manera de definir de què tracta aquest eloqüent llibre és per mitjà de les paraules de l'autor:

"Este libro trata de por qué importa la verdad en nuestra vida personal y política." (p. 13)

D'entrada, des d'una certa òptica racionalista, pot semblar agosarat posar la veritat en un pla normatiu, i aquesta qüestió és un dels temes principals de tota l'obra de Michael P. Lynch, filòsof de professió. Aquí, en deu capítols agrupats en tres parts diferenciades, ens traça una llarga argumentació amb forts instruments provinents de l'ètica i, sovint, de la filosofia del coneixement. Mantinent un to que pretén allunyar-se de l'academicisme, Lynch ens posa exemples de la vida quotidiana per convèncer-nos de la importància de la veritat i, a més, ho fa sense perdre el grau de profunditat necessari que això requereix. D'aquesta manera, el seu programa també pretén ser una mena de guia útil per abordar problemes quotidians amb què tots ens podem trobar a l'entorn de l'ús de la veritat.

En el primer capítol, Lynch assumeix quatre *obvietats* que defensarà durant tota l'argumentació: a) que la veritat és objectiva; b) que la veritat és bona; c) que val la pena investigar la veritat, i d) que val la pena preocupar-se per la veritat en si mateixa (p. 34). La veritat, per a Lynch, és una veritat *profundament normativa*, que parteix de la concepció que són les nostres *creences* les que són verdaderes o no ho són. Sota aquesta percepció bàsica, ens diu que la veritat és digna d'interès, però no pas de veneració. La veritat és un valor entre molts d'altres, i ha d'importar-nos a *nosaltres*, als éssers humans *reals*. Apel·lant al mateix sentit comú intuïtiu al qual apel·len altres simulacions filosòfiques com la posició original de Rawls o l'estat de naturalesa de Rousseau, l'autor ens convida a entrar en una màquina en què, un cop dins, gaudiríem d'una realitat virtual dissenyada a la nostra voluntat, on fins i tot podríem oblidar-nos que hi som, i que l'única condició seria que mai no en podríem sortir. Lynch ens suggereix que, en aquesta

situació, la majoria de nosaltres ens negaríem a entrar a la màquina, ja que no voldríem passar la resta de la nostra vida en un món *virtual*, preferiríem una vida de veritat, encara que a vegades fos una vida crua. Segons l'autor, les crítiques habituals a les quatre obvietats consisteixen a associar-les a les "males" idees següents: que només existeix una veritat, que només la raó "pura" pot accedir a la veritat, que la veritat és misteriosa, que només algunes persones poden conèixer la veritat i que hauríem de buscar la veritat de totes les maneres. En els capítols següents, es dedica a anar enderrocant aquestes proposicions.

Al segon capítol, Lynch posa sobre la taula la noció kantiana que les experiències que percebem del món són modelades per les nostres pròpies estructures mentals, és a dir, hi ha un filtre innegable en la percepció que tenim d'allò real: la nostra ment. Però, immediatament, ens recorda que en poder ser conscients d'aquest vel natural que hi ha entre la realitat tal com és i el nostre coneixement, tant podem detectar i prendre consciència dels nostres propis errors de percepció com establir mecanismes de contrastació empírica que ens ajudin a donar consistència i versemblança a allò que volem saber, si és veraç o no. L'autor del llibre prossegueix defensant que, tot i que no podem resoldre els problemes amb una certesa absoluta, la certesa és una qüestió de grau. El valor de la cerca de la veritat no resideix en la possibilitat d'assolir certesa absoluta. Seguidament, reforça la seva tesi acollint cert escepticisme:

"La posibilidad de que podamos equivocarnos implica que la verdad es independiente de nuestras creencias; y la objetividad de la verdad implica, a su vez, que siempre podríamos equivocarnos. En última instancia, lo que ello muestra es que, en la medida en que pensemos que la verdad no es responsabilidad nuestra, hemos de contemplar también la posibilidad de no encontrarla." (p. 46)

Un dels capítols més apassionants del llibre és el que l'autor parla del relativisme com a conjunt de sistemes de pensament que posen en dubte la possibilitat que la veritat pugui ser objectiva. El filòsof comença amb una crítica al relativisme senzill, el que s'assembla al solipsisme i que, com aquest últim, és d'entrada contradictori i gens convincent. Aleshores, decideix empaïtar el relativisme postmodern, per al qual la veritat només vindria donada per

la cultura i el sistema de poder que imperi en una comunitat. L'autor acaba rescatant la importància del context, però rebutja meravellosament la resta de pressuposicions relativistes. D'altra banda, al capítol següent, se'ns recorda que assumir que existeixi la veritat objectiva no vol dir que s'hagi de buscar sense tenir-ne en compte les conseqüències. A partir d'aquí, ens proposa que si la veritat no sempre és bona, el nostre objectiu han de ser les veritats rellevants, ja que la veritat no és l'únic valor que perseguim, n'hi ha d'altres. I la rellevància d'una creença vertadera, doncs, dependrà del context. Per tant, quan s'investiga, no només volem la veritat, volem una veritat rellevant i, a la vegada, sovint es volen comprendre les relacions, és a dir, la manera com encaixen diferents aspectes de la realitat.

A la segona part del llibre (capítols 5, 6 i 7), potser la més acadèmica de totes, l'autor va descartant diverses teories de la veritat que considera falses. En primer lloc, descarta el pragmatisme, començant pel pragmatisme clàssic, per mitjà d'arguments bàsics de la crítica a l'utilitarisme; la teoria de la veritat com a coherència; i, en definitiva, acaba no considerant que la recerca de creences verdaderes sigui el mateix que la recerca de creences justificades. Accepta que una bona justificació d'una creença és molt útil per consolidar-ne la veracitat, però rebutja que sigui indiferent una creença vertadera d'una creença justificada a nivell pràctic, com ho assumeix el pragmatisme. Seguidament, s'encarrega d'examinar el realisme causal i la teoria de la veritat com a correspondència. Lynch ens diu que passa quelcom semblant al que passa amb el verificacionisme que, com a teoria de la veritat, és insuficient, perquè no aconsegueix explicar la veritat o la falsedat de tot tipus de creença, només d'aquelles que es desprenen causalment d'algun fenomen físic. Però les veritats de tipus normatiu no són compatibles amb el verificacionisme, la qual cosa fa que molts verificacionistes postulïn que els enunciats normatius siguin impossibles de determinar com a veritaders o falsos, i només depenen de les opinions. Lynch posa en dubte aquesta concepció, i salva l'obstacle presentant un estatus ontològic de la veritat consistent en una pluralitat de formes que no la fan reduïble a la física, però que tampoc no la converteixen en metafísica. Es tractaria d'un valor èticament desitjable.

A la tercera part de l'obra, l'autor entra en el vessant més ètic de la seva argumentació. Primerament (cap. 8), ens

mostra la importància que té el fet que tinguem creences verdaderes sobre nosaltres mateixos. Per a ell, *actuar lliurement* significa que les nostres accions concorden amb els nostres desitjos. Per això, és important conèixer-nos i tenir una bona autoestima, com també ho és tenir clar allò que volem i que ens preocupa. Per al filòsof, seguim una vida *autèntica* si som fidels a nosaltres mateixos, però fins i tot això és una qüestió de grau, ens revela, i, en definitiva, vol dir-nos que hi ha creences verdaderes dignes d'interès no per allò que inclouen, sinó per allò de què formen part: una vida feliç i pròspera. Una de les diverses qüestions interessants del llibre la trobem quan Lynch constata que declarar que una cosa pugui ser *bona per si mateixa* ens pot conduir a un *tap conversacional*, ja que, d'alguna manera, sembla que no hi hagi res més a dir. Considerar l'autoconeixement com a quelcom *bo en si mateix* pot conduir a una situació similar, però Lynch salva l'escull dient que si considerem l'autoconeixement com una part essencial d'una vida feliç, arribem a bon port, ja que dir que una vida feliç és *bona en si mateixa* sí que és assumible per tothom. Seguidament, fa una aposta per la integritat intel·lectual, la qual no és una qüestió de mera coherència, sinó que és el tret propi de les persones que consideren important la veritat en si mateixa i que, per tant, també estan disposades a canviar les seves creences si no són verdaderes i, fins i tot, a cercar la veritat i tenir el valor de defensar-la. La integritat estaria per davant de l'autenticitat de què parlàvem. Quan ens parla de la felicitat, el filòsof ens diu que és falsa la postura que sosté que la vida bona és aconseguir allò que es vol. Per a ell, és més complex: inclou la felicitat en el conjunt dels conceptes fluids, que són conceptes que poden expandir-se i enriquir-se en funció de les circumstàncies (p. 173) i, en definitiva, conclou que hi ha un concepte de vida feliç amb certes característiques essencials, encara que imprecises. Així, vol dir que tot i que cadascú té un concepte de felicitat diferent, existiria una capacitat potencial que ens poséssim d'acord en uns principis bàsics respecte de què és la felicitat. Per tant:

“Preocuparnos por la verdad y creer la verdad sobre lo que nos preocupa son ingredientes necesarios de la felicidad por ser partes necesarias de la integridad, la autenticidad y el amor propio. Implícitamente, por lo tanto, forman parte del concepto de felicidad.” (p. 176)

El capítol 9 està dedicat a la relació entre la mentida i la importància de la veritat. Primerament, Lynch conclou que la veracitat és un aspecte central de la vida humana, ja que tot i que tots hem mentit alguna vegada, la presumpció de veracitat de les informacions que ens envolten forma part del transfons de la vida humana, i no podríem viure dubtant constantment d'aquesta veracitat. En la mateixa línia, ser sincers amb els altres vol dir respectar-los, i el respecte entre persones, per a Lynch, és quelcom aproximat a un valor universal, la qual cosa comporta que la sinceritat es pugui entendre com un bé constitutiu que reforça la idea que és important preocupar-se per la veritat en si mateixa.

Al capítol 10, i últim, Lynch parla de la importància política de la veritat, de com el fet que a la gent li importi la veritat la farà estar més atenta als excessos dels governs, motiu pel qual la democràcia liberal existeix. Autodeclarant-se liberal (en el sentit nord-americà), en concret defensa el liberalisme (rawlsià) basat en l'existència de drets fonamentals, que esgrimeix que el propi concepte de *dret bàsic* pressuposa el concepte de veritat objectiva (p. 203 i 204). Per a Lynch, una moralitat política ha de ser coherent internament i coherent amb les veritats empíriques sobre les accions dels humans. En definitiva, contraposant-se al deflacionisme de Rorty i, a la vegada, al constructivisme més extrem, ens diu que:

“Una creencia es verdadera si las cosas son como dicha creencia dice que son, y no porque, por ejemplo, nueve de cada diez personas la recomienden. La cuestión decisiva es simplemente que la creencia en una cosa no hace que ésta sea tal.” (p. 212)

En el mateix sentit, l'autor conclou amb una crítica directa a l'actual administració dels Estats Units i les seves polítiques de control de la informació, que contradiuen el principi que un govern democràtic i liberal ha de fer prevaldre la veritat.